

almindeligvis kun småbøger fra netop de små erhvervsdrivende, der ikke kunne få det til at løbe rundt. En ukritisk benyttelse af et sådant materiale vil derfor let kunne give et forkert billede.

Manuskriptet er i sin oprindelige form blevet til som magisterkonferens i etnologi, og derfor har det været naturligt for forfatteren at supplere det skriftlige kildemateriale med en række interviews, optaget med folk fra egen, født omkring århundredskiftet. Det giver en kildemæssig dimension, som de skriftlige kilder ikke rummer, og gør det dermed muligt for forfatteren at skrive dristigere.

Bogen er naturligvis illustreret, men her må det desværre konstateres, at en del billeder såvel tidsmæssigt som geografisk er løse fra sammenhængen. På bogens forside ses således et købmandsinteriør, ikke fra Nordvestsjælland, men fra Bøvlingbjerg på Vestkysten fra 1910. Tilsvarende eksempler findes der flere af, selv om der ikke i billedtekster ræsonneres over regionale forskelle.

På trods af disse indvendinger er der her fremlagt en utrolig spændende bog for den eftertænksomme læser. Den bringer en sand strøm af detaljer om livet på landet og forholdet mellem de forskellige befolkningsgrupper og deres dagligdag. Det er en spændende metodik, der er anvendt, en metodik som mange historikere nok kunne lære noget af – men på den anden side er det også helt åbenbart, at etnologerne også har noget at lære af historikerne ikke mindst med henblik på den kritiske holdning til kilderne og deres tilblivelse samt repræsentativitet.

Henrik Fode

Richard Willerslev: *Den glemte indvandring. Den svenske indvandring til Danmark 1850-1914*. (Gyldendal, 1983). 228 s.

Richard Willerslevs studier i den svenske indvandring er foruden den her anmeldte bog resulteret i 5 artikler: »Nettoudvandringen fra Sverige til Danmark 1850-1910. En komparativ undersøgelse«. *Scandia* 45, 1979, s. 83-106; »Den svenske indvandring til Bornholm 1850-1914«. *Scandia* 46, 1980, s. 53-80; »Svenske gæstearbejdere i København 1850-1914«. *Fortid og nutid*, 1981, s. 224-241 »Den slesvigske, svenske og russiske indvandring til København 1850-1914«. *Historiske Meddelelser om København*, 1981. s. 84-123. Den sidste af de 5 artikler foreligger i skrivende stund ikke publiceret. Den har titlen »Den svenske og polske indvandring til Lolland-Falster 1870-1914« og ventes ifølge noterne til Willerslevs bog publiceret i Lolland-Falsters historiske samfunds årbøger.

Bogen er altså en slags sammenfatning af studierne på dette område og giver en god oversigt over emnet. Den svenske indvandring omfattede både en permanent indvandring og en sæsonmæssig arbejdsvandring. Den sidste er det vanskeligt at sige ret meget om, men man kan se, at den havde et væsentligt større omfang end den permanente og i modsætning til den var domineret af mænd. Willerslev mener, at den sæsonmæssige arbejdsvandring viste samme konjunkturbestemte svingninger som den permanente. Det er formentlig rigtigt, men er ikke blevet godtgjort i Willerslevs studier. Materialet tillader kun sikre udtalelser om den permanente udvandring, og det følgende er som Willerslevs bog helt overvejende koncentreret om den. Den begyndte i 1840erne og blev allerede i 1850erne sat i system af profes-

sionelle hververe. Vandringerne fulgte konjunkturerne og kulminerede i første halvdel af 1880'erne, fortsatte i 1890'erne, men hørte praktisk talt op efter århundredskiftet, da industrialiseringen i Sverige fik et sådant omfang, at den indenlandske forudsætning for emigrationen bortfaldt. Den svenske indvandring var helt overvejende et 5. stands-fænomen. Det var børn af de fattigste grupper i det svenske landbosamfund, som udgjorde hovedparten af emigranterne, folk som ikke havde råd til at emigrere til Amerika. I Danmark fik de de ringeste jobs. For kvindernes vedkommende var den vigtigste ansættelse tyendejobs, for mændene ufaglært arbejde specielt ved anlægsarbejder og teglværker, og i de tilfælde, hvor der var tale om faglært arbejde, var det typisk det dårligt betalte hjemmearbejde i skrædder- og skomagerfaget. Geografisk var det fra 1870'erne især tre områder, som blev hjemsted for den svenske tilvandring: København (og Nordsjælland), Bornholm og Lolland-Falster. Ca. halvdelen af alle svenske emigranter slog sig ned i København. De udgjorde ikke en sluttet koloni og forsøg på svensk-national organisering førte ikke til noget. Den tætteste koncentration af svenske indvandrere i forhold til befolkningstallet fandtes imidlertid på Bornholm med absolut højdepunkt i Allinge-Sandvig, hvor 1/3 af indbyggerne ved århundredskiftet var svenskere (blandede ægteskaber inkl.). På Bornholm søgte svenskerne især til byerne, på Lolland-Falster var det især til landet. Begge steder fyldte de i et vist omfang hullerne ud efter den betydelige danske udvandring til Amerika. På Lolland-Falster var de især knyttet til arbejdet med roerne, og de blev senere afløst af polsk arbejdskraft, da det omkring århundredskiftet begyndte at bli-

ve vanskeligt at hverve roepiger i Sverige.

Det var som sagt de dårligste jobs, svenskerne fik, og gennemgående blev de behandlet dårligt. De danske myndigheder var meget hurtige til at udvise de indvandrede svenskere, og det skabte betydelig misstemning i Sverige kulminerende i en diplomatisk krise mellem Danmark og Sverige i 1889, hvor man fra dansk side blev nødt til at bøje sig. Den danske naturalisationspraksis var meget restriktiv frem til 1898 og blev kun ændret som følge af et svensk pres. Forfatterens sympati ligger på indvandrernes side, hvilket gennemgående bliver sagligt underbygget. Nogle steder kan optaget af den svenske indvandring dog føre videre, end der gives dækning for. Det gælder f.eks. afsnittet om den svenske arbejdskrafts betydning i forbindelse med bygningen af Københavns befæstning, hvor Willerslev nok er tilbøjelig til at overvurdere det svenske indslag, jvr. Chr. Jansen »Københavns befæstning og beskæftigelsen«. *Erhvervshistorisk Årbog 1980*, s. 137-147, specielt s. 140ff, og det gælder tolkningen af bogens tabel 17 (s. 199), der belyser antallet af blandede og rent svenske ægteskaber blandt indvandrerne, og hvor tendensen går klart i retning af flere rent svenske ægteskaber, hvilket forbigås.

Men det er småting. Bogen er en velskrevet og interessant redegørelse for et socialhistorisk emne, som er blevet trukket frem fra glemslens mørke.

Jørgen Fink